

ÖNSÖZ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Müslümanlar Hz. Peygamber'den bu yana geçen tarihî süreç içerisinde farklı kültürler ile karşılaşmışlar ve birlikte yaşamışlardır. Bu karşılaşma bazen siyasi, bazen ilmî ve kültürel, bazen de dinî alanda meydana gelmiştir. Haddizatında bu karşılaşmalarda Müslümanlar genel itibarıyla dinlerinin etki-leşime açık ve farklılıklarla yaşayabilme yönlerinin kendilerine verdiği özgüven ile başarılı olmuşlardır.

Ancak özellikle son iki asırdır “Batı” ile olan karşılaşmada Müslümanların sahip oldukları bütün alanların tahribata ve iş-gale uğraması Müslümanlara şu ana kadar bu yoğunlukta karşılaşmadıkları yeni bir tecrübeyi yaşatmıştır. Bu yeni tecrübe birçok Avrupa ülkesinin sahip olduğu sanayi ve teknik gücü de seferber ederek özellikle 19. asırda işgal, kurumsal modernizasyon ve ideolojik çatışmalar ile neredeyse on iki asırdır dünyanın merkezinde yer alan Müslümanları merkezden uzaklaştırmıştır.

Bu durum yeni bir dünya düzeninin kurulmasını beraberinde getirmiştir. Elbette bu yeni düzende Müslümanların asırlardır ürettiği imparatorluğa dayalı yönetim biçiminin, dâire-i adalet şeklinde teorize ve pratize ederek sistemleştirdikleri siyasi, iktisadi ve idari sistemin, farklılıklarla bir arada yaşama-ya imkân tanıyan sosyal organizasyonun, kültür ve medeniyet

birikimlerinin yeri olmayacaktır. Bunların yerine moderniteye dayalı ulus-devletin, kapitalist ekonomik sistemin, ayrımcılığa dayalı bir yönetim biçiminin, çatışma, güce ve tahakküme dayalı ilişki tarzının yeri olacaktır.

Denilebilir ki, önceki karşılaşmalarda yaşanan sıkıntıları sadece kendilerinden kaynaklanan eksikliklerde gören Müslümanların bir kısmı bu son karşılaşmada ne yazık ki yaşanan sıkıntıları dinlerinde yani İslam'da görmeye kalkışmıştır. Kısacası Müslümanlar "İslam terakkiye mânidir(!)" olmasına yakalanmışlardır. Osmanlı son dönem aydınları olarak ifade edebileceğimiz Genç Osmanlılar, İttihat-Terakki Cemiyeti ve cumhuriyet idarecileri "Avrupa karşısında durulamaz, var olmak için Avrupa'nın ahengine uyulmalıdır. Dolayısıyla radikal yöntem ve reformlarla batılılaşmamız gerekmektedir." söylem ve eylemleri ile İslam ve gelenek ile bağlantılı olan tüm birikimle mücadeleye girişmiştir.

Bu tablo karşısında İslam dünyasının yeniden varoluşunu sağlamak; İslam'ın ana referans kaynaklarından hareketle "yeni" bir insan, toplum, siyaset/devlet ve dünya tasavvurunu, buna bağlı İslam'a dayalı yeni bir sosyal örgütlenme modelini ve evrensel anlamda da İslam birliğini gerçekleştirmek için İslam dünyasının muhtelif yerlerinde mücadele veren insanlar ve hareketler ortaya çıkmıştır.

Bu insanlar İslam âlemini nasıl bağımsız kılabiliriz; ahlaki, toplumsal, iktisadi ve siyasal esaslar olarak İslam'ı nasıl tekrar var kılabiliriz derdini taşımışlardır. Yine bu insanlar Kur'an ve sünnette yer alan rükünlerin hayatın her alanında tatbik edilmesini istemişlerdir. Kanaatimize göre, farklı coğrafyalarda ol-

malarına rağmen aynı isteğin, derdin ve davanın peşinde koşan bu şahsiyetlerin tanınması ve anlaşılması İslam'ın tarih boyunca devam eden mücadelesinin 19. ve 20. yüzyılda kuşandığı şekli anlamaya katkı sağlayacaktır.

Bu mahiyet itibarıyla 21. yüzyılda yaşayan ve İslam'ın azametli davasını nahif omuzlarında sırtlanan bizler, rahatını feda ederek inandığı dava uğrunda yılmadan mücadelesine devam eden, elde edeceği dünyalıkların hesabıyla hareket etmeyen ve tarihe sığmayan “öncü ve büyük insanlar”ı iyi tanımak durumundayız. Çünkü onların bıraktıkları miras, kendilerinden sonra gelenlere ağır bir sorumluluk yüklemektedir.

Hiç şüphe yok ki bu “öncü ve büyük insanlar”dan birisi Necmettin Erbakan'dır. Onun hayatını, düşüncesini, davasını ve şahsiyetini ele alan bu mütevazı eser insanlık ve İslam tarihinde hangi kritik noktada yer aldığını ortaya koymasının yanı sıra esasında örnek alınabilecek vasıflarının hayli çok olduğunu da gün yüzüne çıkarmaktadır.

Bizim kanaatimiz odur ki, her insan bir yere kadar yaşadığı ve yetiştiği ortamın ürünüdür. Bu, Erbakan için de geçerlidir. Onun için kitapta tarihî olaylar ve kişilere de yeri geldikçe temas ettik ki, Erbakan da yaşadığı dönem itibarıyla daha iyi anlaşılabilir olsun. Bunu da mümkün oldukça -ne kadar içten bir bakış sahibi olsak da- dıştan bir göz ile ortaya koymaya çalıştık.

Diğer taraftan yine her insan yaşadığı ortamın tabiri caizse bir “ürünü” olmama meziyetine de sahiptir. Bu meziyete sahip olmak ancak sağlam temellere (dinî, ilmî, tarihî, iktisadi vs.) dayanarak çağın analizini ve yorumunu yapmak ile mümkündür.

Erbakan bunu yapabilmiştir. Ancak Erbakan bunu sadece analiz ve yorum ile yapmamıştır. Haddizatında o bunlarla beraber merkezine “İslam benden ne ister?” sorusunu yerleştirerek İslam’ın temellerine ve çağına uygun bir hâlde siyasi, iktisadi ve kültürel çok kritik ve önemli adımlar atmıştır.

Erbakan bu adımları gerçekleştirdi ise ardından gelenler de Erbakan’dan aldıkları ilham, ufuk ve idealler ile, ancak kendi çağlarının analiz ve yorumunu yadsımadan yaparak kendi adımlarını atmalıdırlar. Bu adımlar aynı olmak zorunda değildir. Bilakis “Biz her dem yeniyiz, bizden kim usanası!” deyişinde zikredildiği üzere geçmişinden aldığı ilham ve birikimi çağının imkân ve şartları ile bir araya getiren noktada olmalıdır. Ancak şu bir hakikattir ki Erbakan’ın ortaya koyduğu ufuk ve hedefler günümüz meselelerinin çözülmesinde hâlâ çok güçlü alternatif iddialar olmaya devam etmektedir.

Bu eserin hedefi bir eleştiri de değildir. Bunun için Erbakan’a bu perspektiften yaklaşmadık. Ayrıca kullanılan siyaset dilinin tabiatıyla beraberinde getirdiği abartının veya bazı fikir kalıplarının değerlendirmesini de yapmadık. Dahası, Erbakan’ı hikâyeler ve menkıbeler ile beşer olmanın ötesine taşımadık. Ancak sadece Türkiye Müslümanlarının değil tüm İslam coğrafyası Müslümanlarının bir lideri ve öncüsü olarak ilmî, siyasi, iktisadi ve tarihî anlamda köklü alternatif bir soluk getirmesi hususları ile ele aldık. Diğer cihetle beşerî yaşamı dininden aldığı ilham ile imar ve inşa eden yanları üzerinden takdimimizi gerçekleştirdik.

Bu kitap vesilesiyle ömrü boyunca tüm insanlığı düşünerek çalışan bir akademisyen, siyaset adamı ve Müslüman lider

Önsöz

olan Necmettin Erbakan'ı rahmetle, hürmetle ve muhabbetle anıyorum. İnaniyorum ki bu ve benzer çalışmalar sayesinde merhum Erbakan, yetişen yeni nesillerin de “hocası” olmaya devam edecektir.

Abdulkadir Macit

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI

Ailesi

Necmettin Erbakan 29 Ekim 1926 yılında Sinop'ta dünyaya gelir. Babası Adana'nın Kozan bölgesinde uzun zaman hüküm sürmüş bulunan, Selçuklu boyu olan Kozanoğullarından, ağır ceza reisi olan Mehmet Sabri Erbakan; annesi de Sinop'un tanınmış bir ailesine mensup olan Kamer Hanım'dır. Dedesi Kozanoğullarının maliye nazırlığını yapmış, Sultan Abdülhamid'in emriyle İstanbul'a gelmiş ve uzun yıllar ağır ceza reisi olarak görev yapmıştır. Rahmetli ninesi ise Şeyh Şamil'in hem akrabası hem de kurmay başkanı Feyzi Bey'in kızıdır. Altı kardeş olan Erbakan'ın ağabeyleri Nizamettin Bey cilt ve deri hastalıkları; Selahattin Bey ise göz hastalıkları profesörüdür. Küçük kardeşleri Kemalettin Bey diş doktoru; Atifet Hanım eczacıdır. Akgün Erbakan ise mühendislik eğitimi almış ama ticaretle iştigal etmiştir. Fark edileceği üzere aile fertlerinin her biri çok iyi yetişmiş insanlardır; üçü kendi alanlarında isim yapmış birer profesördür.⁷

---

7 Hasırcı, Metin, *Bitmeyen Mücadele Erbakan*, Yeni Dünya Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 21.

Çocukluğu

Erbakan'ın ilk manevi etkilenişi, daha 3 yaşındayken Kayseri'de kaldıkları evin karşısındaki tarihî Laleli Camii'nde okunan ezanlar ve kılınan cemaat namazlarıyla başlamış, çocukluk dönemi bu caminin avlusunda geçmiştir. Özellikle 1928'in sonlarında, çok sevdiği ev sahipleri Hacı İbrahim Efendi'nin bu camide kılınan cenaze namazından oldukça etkilendiğini zikretmiştir.⁸ Küçük yaşlarda namaza ve oruca başlayan Erbakan, daha sonraları yine babası Mehmet Sabri Bey'in emekli olup yerleştiği İstanbul Fatih'teki İskenderpaşa Camii imamı Mehmet Zahit Kotku Efendi gibi devrin önemli ilim ve irfan ehlerinden istifade etmiş ve manevi olgunlaşma sürecinde bu büyük zatların terbiyesinde yetişmiştir.

Erbakan'ın çocukluğu ağır ceza hâkimi olan babasının tayinleri nedeniyle Anadolu'yu gezmekle geçmiştir. O böylelikle Anadolu'da birçok yer görerek kültürel etkileşime girme şansına sahip olmuştur. Hatıralarında yaşadığı şehirlerdeki mekânlara dair bir çok ayrıntıya yer vermiştir. Onun çocukluğunda oynadığı oyunlar da âdeta geleceğin bir işareti olacaktır. Özellikle Trabzon'daki iki katlı evlerinde memur çocukları ile oynadıkları devletçilik oyunu, küçük Erbakan'ın devlet adamlığı hedefine doğru yönelişinin ilk adımları olacaktır.⁹

Erbakan, çocukluğunda oynadığı devletçilik oyununa dair ayrıntıları şöyle aktarmaktadır:

8 Türk, Necati&Üstün, Fahri, *Bilinmeyen Yönleriyle Erbakan*, Nûn Dizgi, İstanbul 1992, s. 6-7.

9 Tuna, Işıl, *Necmettin Erbakan'ın Siyasi Hayatının Türk Siyasi Tarihindeki Yeri ve Önemi*, Yüksek lisans tezi (2012), s. 5-6.

“Biz ilkokuldayken kendi devletimiz vardı. Bütün okul çocukları okul kapandığı zaman gelir, bizim devletimize kaydolurdu. Biz onlara birer nüfus kâğıdı verirdik. Devletimizin Maarif Vekili'nin verdiği sarı, pembe okul defterlerinden yaptığımız kendi paralarımız vardı. Bu paralar devletin paralarından kıymetliydi. Çünkü çocuklar bu paralar ile bizim bahçede alışveriş yapıyordu. Çocuklar devletin yüz kuruşunu verir bizim on kuruş, beş kuruşumuzu alırdı. Devletin yüz kuruşu ile parka gittiğimizde çikolata alırdık. Her birimizin bir ticarethanesi vardı.”¹⁰

Erbakan'ın açıklamasından da anlaşıldığı üzere, bulunduğu ortamla doğru orantılı olarak çocukken oynadığı oyunlar onun kapasitesine yönelik ilk provalar olmaktadır. Öyle ki yaptığı evrensel ve çok yönlü alanlardaki özgün modeller çocukluk döneminden itibaren kendini göstermiştir.¹¹

Eğitimi

Erbakan ilkokula Kayseri Cumhuriyet okulunda başlamış; babasının tayin olup Trabzon'a gitmesi üzerine ilkokul öğrenimini burada ve okul birincisi olarak tamamlamıştır. 1937 yılında ilkokulu bitirdikten sonra, İstanbul Erkek Lisesi'nde orta tahsiline bir ay gecikmeli başlamıştır. Okula geç başlamasına

10 Türk&Üstün, *Bilinmeyen Yönleriyle Erbakan*, s. 9-10.

11 Demirkan, Emine Akbaş, “Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın İletişim Yönetimi”,- *Doğumunun 90. yılında Erbakan*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları: 20, Konya, Ağustos 2017, s. 454.

İKİNCİ BÖLÜM DÜŞÜNÇESİ

Millî Görüş

Son asrın önde gelen Müslüman liderleri arasında yer alan Erbakan, modern bir “aydın” olarak eğitim görmüş olmakla birlikte içinde yetiştiği aile hayatı, okuduğu İslami kaynaklar ve kurduğu tasavvufi irtibatlar sayesinde Türkiye başta olmak üzere Müslüman toplumların temel meseleleri üzerinde düşünmüş ve bunların içinde buldukları sorunların çözümü hususunda alternatifler üretmeye çalışmış bir kişidir.

Bu süreçte Erbakan, ilim adamlığının yanı sıra Müslümanların toplumsal hareketlerinin lideri rolünü de üstlenmiş ve ömrünün sonuna kadar siyasi alanda mücadele vermiştir. Daha çok siyasi kimliği ile ön plana çıkan Erbakan, siyasi görüşlerini ve ideallerini “Millî Görüş” şeklinde formüle etmiştir. Çağdaş İslam düşüncesine etkisi sadedinde Millî Görüş, esasen Erbakan’ın hayat mücadelesinin fikrî ve siyasi en baskın ifade biçimidir.

Millî Görüş, Erbakan’a göre herhangi bir siyasi hareket değil bilakis maneviyatçı, hakkı üstün tutan ve nefis terbiyesini esas

alan İslam'ın, günümüz şartlarını göz önünde bulunduran bir yorumlama biçimidir. Diğer bir ifadeyle, Erbakan'ın ulaşmak istediği hedefler aynı zamanda İslam'ın da asıl hedefleridir. Bizim kanaatimiz odur ki, Erbakan, Millî Görüş ile hem sosyal ve kültürel çalışmalar icra eden kültürel ıslahatçılık hem de yönetimin ıslahını hedefleyen siyasal ıslahatçılık vasıflarının ikisini de bir araya getiren tipik bir İslamcı görünümü arz etmektedir.

Diğer taraftan Millî Görüş'ün temel bir karakteristiği olarak aktif katılımcı bir yönünün olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Bu sayede İslami çabanın kişisellikten çıkarak teşkilatlanması; insanların yetişmesi ile devam edeceği bilindiği için kurumsal mekanizmaların işlevi, alanları ve niteliği oldukça zenginleştirilmiştir.

"Millî"lik Kavramı

İnsanlık tarihinde her toplum ilmin evrensel kurallarına dayanarak kendi sorunlarına çözümler üretmek istemiştir. Çünkü her toplumun kendi düşünce ve görüşüne göre ülkesini yönetmesi ve sorunlarını çözmesi doğaldır ve hatta gereklidir.

Erbakan sorunların çözümünü kendi ülkesi çerçevesinde üretmiş bir şahsiyettir. Bu durum Erbakan'ı diğer İslamcılardan ayıran temel hususiyetlerden birisidir. Erbakan, siyasi görüşlerini ve ideallerini Millî Görüş şeklinde formüle etmiştir. Bu formülasyonda vurgulanması gereken ilk husus millî kavramının; 1960'lı yıllarda millî sosyalizm, millî mücadele, millî bağımsızlık gibi soldan sağa kadar bir dizi farklı yönelime temel teşkil etmekte olmasıdır. Bu anlamda Erbakan millî kavramına mevcut siyasi şartların ötesinde bir anlam biçmektedir. Millet

kelimesinin klasik İslam düşüncesindeki karşılığı “bir din etrafında bir araya gelen inananlar topluluğu”dur. Bu yönüyle millet, özel olarak Müslümanların birlikteliğini ifadelendirir. Millî de bu yönüyle İslam’a nispetle bir anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla Millî Görüş bir bakıma İslami görüş olarak da okunabilir.⁶⁰

Söz konusu ettiğimiz bu hususların ışığında, kanuni zorluklar dolayısıyla ne kadar Millî Görüş deniliyorsa da hakkında açılan birçok davada İslam’ı savunmak ve İslami bir düzen kurmaya çalışmak suçlarıyla Erbakan’ın yargılanmış olması⁶¹ göz önünde bulundurulduğunda onun “millî”den anladığının “İslami” olduğunun altını tekrar çizmemiz gerekmektedir.

Başta Millî Görüş olmak üzere Millî Selamet, Millî Nizam ve Adil Düzen kavramlarını Erbakan’ın bilinçli ve tanımlanmış bir şekilde kullandığı görülmektedir. Zira Kur’ân-ı Kerîm’de millet “din ile takip edilen yol”⁶² manasında kullanılmıştır. Zaten Erbakan, teşkilat içi konuşmalarında millet/millî kelimesinin ırk anlamında kullanımının yanlış olduğunu belirtmiş ve “millî”nin İslami demek olduğunu ve Kur’an’daki şekliyle⁶³ İslam’a ait olan anlamına geldiğini söylemiştir.

---

60 Aydın, Mustafa, “Türkiye’de ‘Millî’lik Söylemi ve Erbakan’ın ‘Millî Görüş’ü”, *Doğumunun 90. Yılında Erbakan*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları: 20, Konya 2017, s. 47-49. Bu hususta ayrıca bk. Sugözü, “Erbakan’ın Adil Ekonomik Düzen Düşüncesi ve Refahiyol Hükümeti Uygulamaları”, s. 423-24; Tuğrul, “Millî Görüş Hareketinin Temel Karakterleri”, s. 52; Aşgın, “Farklı Bir Yerel Yönetim Yaklaşımı Olarak Millî Görüş Belediyeciliği”, s. 569-70.

61 Akder, *Başüstüne: Fotoğraflarla Başörtüsü Yasağının Yakın Tarihi*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1999, s. 199.

62 Al-i İmrân suresi, 3:96.

63 Bakara suresi, 2:135.

Adil Düzen Anlayışı

İslam düşüncesinin en temel kavramlarından birisi olan “adalet” üzerine bina edilmiş ve bir düzen değişikliğini imgeleyen çarpıcı ve kolay bir slogan olarak ifade edebileceğimiz Adil Düzen, umumi olarak gelirden hakça paylaşımı hedeflemesi itibarıyla iktisadi, bir düzen arayışını hedeflemesiyle siyasi ve idari, bir kimlik arayışını ortaya koyması itibarıyla dinî ve ahlaki bir anlayış görünümü arz etmektedir. Bütün bu yönler itibarıyla Erbakan’a göre Adil Düzen “tam ve müttekâmil” bir düzendir.²⁰⁷

Bu konuda ilkin vurgulanması gereken husus, Adil Düzen’in Erbakan tarafından İslam dininin kural ve kaideleri çerçevesinde oluşturulmuş bir teori olmasıdır. İnsanlığın kapitalizm ve sosyalizm diye adlandırılan sistemlerin arasında kaldığı bir dönemde “İslam ve İlim” konferanslarıyla toplumu bilinçlendirmeye başlayan Erbakan, sürdürülebilir bir sistemin ancak adalet merkezli olması gerektiğini, salt aklın bir yere kadar gidebileceğini ama nihayetinde eksik kalacağını, bu nedenle ilahî kaynakların çizdiği çerçevenin temel alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Adil Düzen, her ne kadar başlangıçta ekonomik bir teori olarak ortaya çıksa da Millî Görüş partilerinin gelişmesi ve ülke siyasetinde söz sahibi olmaya başlamasıyla birlikte revize edilmiş, siyasal ve sosyal düzeni de kapsayan bir doktrine

---

207 Erbakan, *Adil Ekonomik Düzen*. s. 17.

dönüşmüştür. Buna göre Adil Düzen, ekonomik, sosyal ve siyasal konularda, her koşulda doğru anlamına gelen hakkı ve adaleti esas alan, sınırları İslam'ın, Kur'an ve sünnete dayalı temel prensipleri ile çizilmiş, ekonomik, sosyal, ahlaki ve siyasal normlara sahip değerler bütünü ve yeni bir doktrindir.²⁰⁸ Diğer bir ifadeyle Adil Düzen, hak ve batıl, ahlak ve maneviyat, haksızlık ve adaletsizliğe karşı Millî Görüş konularını açıklamakta, hak ve adalete dayalı sosyal, politik ve ekonomik sistemlerin bütününe ifade etmektedir.

Daima akılda tutulması mühim bir şey varsa o da şudur: Adil Düzen, Erbakan öncülüğünde kurulan ilim, kültür, siyaset dünyasının etkin kişileriyle hazırlanmış, yeni bir dünyada yapılması planlanan bütün projelerin tamamına verilen isimdir. Bu proje uluslararası ilişkiler, siyaset, ekonomi, sosyo-kültürel çalışmalar vb. birçok alanı içerisinde barındıran ve bu alanlarla alakalı yapılacak çalışmaların etüt edildiği bir projedir. Adil Düzen fikri esasında Müslüman Topluluklar Birliği (MTB) toplantılarının ana gayesini ortaya çıkartmakla beraber, sadece Türkiye'nin değil katılımcı ülkelerin de kalkınması için yapılması gereken projeleri ihtiva etmektedir.²⁰⁹

Erbakan'a göre Adil Düzen'in esasları şunlardır:

1. Adil Düzen'de materyalizm değil maneviyatçılık esastır.

---

208 Sugözü, İbrahim Halil, "Erbakan'ın Adil Ekonomik Düzen Düşüncesi ve Refahiyol Hükümeti Uygulamaları", *Doğumunun 90. Yılında Erbakan*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları: 20, Konya 2017, s. 424.

209 Hazırbulan, "Erbakan'ın Yeni Bir Dünya Fikri ve 'Müslüman Topluluklar Birliği'", *Doğumunun 90. Yılında Erbakan*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları: 20, Konya 2017, s. 283.

Zira totaliter rejimlerdeki tüm baskılar materyalist felsefenin bir sonucudur.

2. Üstünlük değil eşitlik esastır.

3. Toplumlar arasında sömürü değil bütün taraflar için yararlı ve samimi bir iş birliği esastır.

4. Adil Düzen'in öngördüğü sosyal yapı; insan merkezli, hakkı üstün tutan ve paylaşımında adaleti tesis eden bir anlayışa dayanmaktadır.

5. Kuvveti üstün tutan çatışma değil, hakkı üstün tutan barış ve dayanışma esastır.

Adil Düzen'in siyasi, ilmî, ahlaki ve ekonomik kurumları Erbakan'a göre birey ve girişimcilere yardımcı ve teşvik edici olacaktır. Siyasi düzen ekonomiyi tanzim ediyorum diyerek tahrip etmez; ilmî düzen tam bir hürriyet, özerklik ve teşvikle ilim ve teknoloji sahasında hızlı gelişmeleri sağlar. Dinî-ahlaki düzen ise topluma yararlı insan yetiştirmek için vardır.

Adil Düzen'de ilmî düzen ve bilhassa dinî-ahlaki düzen, insanların "irfan" sahibi olarak yetişmesini sağlar. Üretimin yanında eğitime, manevi terbiyeye ve bu meyanda nefis terbiyesine büyük önem verilir. Bütün bu faktörler bir araya geldiği zaman manevi ve maddi bakımından en büyük kalkınma hamleleri başarılıdır. Böylece zulmün yerine saadet gelir.²¹⁰

Şu hâlde, Erbakan'a göre Adil Düzen nihai hedef değil, "Saadet Nizamı"na geçişte bir ara aşamadır. Çakır, "Bu 'Saadet

---

210 Erbakan, *Davam*, s. 228-29.

Lügatinde Pes Etmek Olmayan Lider

Bir davaları olan siyasiler, şartlara bakarak hareket etmezler. Aksine tutkuyla bağlı oldukları davalarını her şartta var etmeye, eğer engeller varsa onları itmeye, onları kaldırmaya çalışırlar. Erbakan da kurmuş olduğu dört siyasi partinin kapatılması, siyasi yasakları, çeşitli görevlerinde karşılaştığı engellemelerle Türk siyasi hayatının belki karşısına en çok engel çıkarılan şahsiyetlerinden birisi olmuştur. Bu engellemeler içinde en çok konuşulan ve etkili olanı ise 28 Şubat darbesidir. Bu darbeyle birlikte Erbakan başbakanlık görevinden uzaklaştırılmış, partisi kapatılmış, kendisine siyasi yasak getirilmiştir. Ancak 28 Şubat Erbakan tarafından “Bu olay bizim yolumuzda bir virgül hükmündedir.” sözleriyle değerlendirilmiştir.

Bu yüzden Erbakan’ın hayatı, hep zor zamanlardan oluşmuştur. Ancak Erbakan’ın lügatinde pes etmek yoktur. Herhalde en önemli özelliklerinden biri, en büyük yenilgilerden sonra bile her seferinde azimle, inatla, mücadeleye kaldığı yerden devam etmesidir. Örnek olarak Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanlığı’na meşru bir şekilde seçilmesine rağmen başkanlık hakkı gasp edilmesini verebiliriz. Bu olay, her şeyin sonu değil, bilakis başlangıcı olmuştur. Yine kurduğu partiler kapatıldığında, hiçbir zaman pes etmemiş, her seferinde sıfırdan başlamıştır. 12 Eylül’de yasaklandıktan sonra Refah Partisi’ni kurup 1995 seçiminde birinci parti yapıp başbakanlık koltuğuna oturabilmesinin gerisinde bu pes etmemeyi doğuran inanç vardır.

Hatırlanacağı üzere Erbakan, 1969 yılında siyasi hayatına başlamıştır. Bu başlangıç çok bereketli ve çok yönlü sonuçlar

doğurmuştur. O Türk siyasi tarihine beş parti kazandırmıştır. Yasaklamalardan dolayı siyasetten menedilse de gerek bu partiler içerisinde gerekse Türk siyasetinde söz sahibi olma yetisini asla kaybetmemiştir. Öyle ki çizdiği başarılı siyasi imajla Türk siyasetinde “hoca”, dünya Müslümanları ve kendi teşkilatında ise “Mücahit Erbakan” kelimeleri ile sembolleştirilmiştir.

Ödünç Alınmamış Bir Lisan

Erbakan ahlak, fazilet, maneviyat, millilik, adil düzen, hak, batıl, adalet, kalkınma, bağımsızlık, emek, nesli korumak, kültürelilik, evrensellik vb. tematik kavramları sıkça kullanmıştır. Bu kavramlar ve ifade ettikleri tematik anlamlar ise kitleleri arkasından sürükleyen hem yerel hem de uluslararası çapta etki uyandırmıştır.

Erbakan’ın dili esprili, etkileyici ve halkın anlayabileceği sadelikte³⁵⁷ olduğu kadar, aynı zamanda laik ve Batılı değerlere göre düzenlenmiş bir alanda sistemin dışlama riskinden dolayı da kendi ifadesiyle “kuşdili” ile tabir edilen örtülü bir dildir.³⁵⁸ Zira kendi ifadesiyle, Siyasi Partiler Kanunu, tüzüğü açıkça İslami ilkelere dayanan bir partiye imkân vermemektedir.³⁵⁹ İçerisinde bulunduğu ortamı ve kullanmak zorunda olduğu dili kendisi, “Gerçek bir özgürlük ortamına ihtiyaç vardır. Kuşdili ile konuşuyoruz. Derinlikli olarak düşüncelerimizi söyleyemiyoruz.”³⁶⁰ şeklinde tabir etmiştir.

357 Esiroğlu, “Erbakan Hoca’nın Kullandığı Kavramlar ve Zihinsel Kodları”, s. 31.

358 Arpacı, “Kavramlarla Necmettin Erbakan’ın Siyasal Düşünce Yapısı”, s. 7.

359 Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, c. III, s. 15.

360 Esiroğlu, “Erbakan Hoca’nın Kullandığı Kavramlar ve Zihinsel Kodları”, s. 28.

Erbakan'ın söylem dili, ne tam anlamıyla seküler ne de tamamen dinî bir dildir. Asıl maksadı fazlaca ayrıntıya boğduğu metinlerin satır aralarında bulunabilir. Onun dili, Millî Görüş'ü tanımlarken kullandığı "Millî Görüş âdeti iyiliklere motor, kötülöklere fren işlevini yerine getirmiştir."³⁶¹ ifadelelerinden anlaşılacağı üzere aynı zamanda bir mühendis dilidir.

Erbakan, paradigma üzerinden değil, sonuçları üzerinden bir söylem geliştirmiştir.³⁶² Onun tercihi, faizin haram olduğunu ifade etmek değil, faizin iktisadi hayattaki istikrarsızlığın temeli olduğunu vurgulamaktır.³⁶³

En başından beri kendi siyasal çizgisini kapitalizmin ve sosyalizmin insanları düşürdüğü buhrandan çıkaracağına inandığı İslami bir kimlikte bulmuştur. Millî Nizam Partisi (MNP) tüzük ve programına yasalar izin vermediğinden dolayı İslami kavramlar ve vurgular yedirilmiştir. Örneğin, MNP sosyalizmin toplumu gözetip bireyi yok saydığına, kapitalizmin ise bireyi önceleyip toplumsalın önemini düşürdüğüne inandığından dolayı her iki görüşün düşünce sistemini yeterli bulmaz. Onlara göre birtakım ahlaki donanımlara sahip bireylerin yoğunlaştığı toplumların refaha erişeceğini ifade eder. Bu bağlamda şöyle bir tespitte bulunmuştur:

"Ahlaki ve manevi değerleri tanımayan ve hatta ahlakın bozulmasına çalışan ve cemiyette içtimai adaletin sadece devlet baskısı ve zabıta tedbirleri ile getirilebileceğini kabul eden,

361 Erbakan, *Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen*, s. 115.

362 Tuğrul, "Millî Görüş Hareketinin Temel Karakterleri", s. 507-508.

363 Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, c. I, s. 168; Uzun, *Erbakan Risaleleri:4 Faiz Belası*, Ravza Yayınları, İstanbul 2014, s. 20.

Hakkında Söylenenler

MUHAMMED ALİ CLAY

1976 yılı ekim ayında Erbakan'ın daveti üzerine Türkiye'yi ziyaret eden dünyaca ünlü boksör, o dönemin Millî Selamet Partisi lideri Necmettin Erbakan ile Sultanahmet Camii'nde omuz omuza cuma namazı kılmış, birlikte halkı selamlamışlardır. Clay bu ilişkiden duyduğu mutluluğu şöyle tarif etmiştir:

“Benimle kucaklaşan ilk beyaz lider sayın Necmettin Erbakan'dır.”³⁷⁴

PROF. DR. FRANZ JOSEF GELLER

Erbakan, Almanya'da alanı hakkında sürdürdüğü çalışmalarını dikkatleri çeker. Deutz şirketi tarafından proje üretmesi için davet edilir. Burada çalışma odasını paylaşacağı Prof. Dr. Franz Josef Geller ile tanışır. Geller, Erbakan ile tanışma hikâyesini ve izlenimlerini TRT'de yayınlanan “İşte Hayatımız” programında şöyle dile getiriyor:

“Sayın Erbakan çok girişimci bir insan. Temel niteliği, hem dizel hem benzinli motorlarda yanan bir yakıt geliştirmektir. Ya da öyle bir motor geliştirmektir ki her iki yakıtla kullanılabilir. Ama onun özelliklerine gelince, Ekim 1951 yılında üniversitemize geldi, odama girdi, yanımdaki boş masaya oturdu. Bizi tanıştırdılar. Bu Bay Geller, çok yardımcı olacak dediler. Ama

---

374 Osmanoğlu, Hayrettin, “Benimle Kucaklaşan İlk Beyaz Lider Necmettin Erbakan'dır”, *el-Aziz Gazetesi*, (07.06.2016).